

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 3.

МАРКО ВОВЧОК

СТЕПОВИЙ ГІСТЬ

К Р А К І В

1 9 4 0

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 3.

МАРКО ВОВЧОК

СТЕПОВИЙ ГІСТЬ

К Р А К І В 1 9 4 0
УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО

За редакцією
Дра У. Пеленського

Друк: „Нова Друкарня Денникова” під наказом
Управою, Краків, Оржешкової 7.

Druck „Nowa drukarnia Dziennikowa”, Kommissa-
rische Verwaltung, Krakau, Orzeszkowagasse 7.

Давним-давно на Україні стояв хутір, а в тому хуторі проживав козак Данило Чабан із жінкою та дітьми.

Хутір цей, де вони жили, такий, що кращого не бажав би собі найбільш вимисливий чоловік. Дістався він Данилові, перейшовши через руки Бог зна кількох прадідів та прабабок, а звісно ж кожному, що де оселиться українець з українкою, там зараз зацвіте вишневий садочок коло білої хатини, запахнуть усякі квітки, простелються криві стежечки по степу та гаю та розлягати-муться мельодійні пісні — то можете уявити собі, який то садок був, вкоханий стількома поколіннями Чабанів, яка то сила квіток, кілько улюблених куточків і в степу і в лісі і на сумежній луці, та яке то багатство пісень!

До того сам Бог умістив цей хутір між степом та лісом, річкою та лукою горою і долиною: з одного боку степ ховався з очей, безкрай, запашний, покритий хвилями зелені — з другого знімалися до неба гори, то завітчані деревами, мягенькою травицею, то каменясті й оголені. Прегарна долина, зовсім самотня, без тропу, або дороги, якось щасливо цвіла собі з третього боку, а з четвертого котила води свої річка то через луку, в рівень із мягкими берегами, відбиваючи в своїх водах одно небо з його світилами та габу гнуч-

кого комишу, то раптом попадала між дві скалисті кручі і шуміла під їх величненною аркою.

* * *

Одного вечора зібралися гості у Данила Чабана. Вечір був тихий, темний, гості були задумані та сумирні, господарі не клопотливі й не веселі. Більш розмовляли очима як словами. Усіх либонь огорнули одні й ті самі думки, усім лежали тягарем на серці одні турботи. Зрідка зверталися до Андрія Крука з запитанням про місто Чигирин і, коли вели розмову, то все про Чигирин.

Знати було, що Андрій Крук добре знав це місто: він відповідав не запинаючись і немов малював своїм оповіданням і мури чигиринські і улиці і кріпоносні вали.

Жіноцтво журливо прислухувалося до чоловічої розмови, а коли ця розмова втихала і звої диму почали овивати вусаті обличчя, вони тихо проміж себе шепотіли. В їх шепоті все чулося про усякі січі, про спалені міста, зруйновані села, про поляглих у січі людей.

Одна бабуся сиділа, ніби скамяніла, нерухомо; тільки в ряди-годи, коли усі змовкли, вона немов прокинувшись, говорила:

— Мої обидва пішли. Сама виряжала!

Діти не вовтузились, не пустували, а тулились денебудь у куточку і з насупленими личками теж думали свої думи або, присівши до старих, нашорошували вуха і либонь ловили кожний погляд та затямлювали кожне слово.

* * *

На дворі було темно і в хаті стало тихо-тихо. Нараз хтось постукав у хатне вікно.

Сталося це так несподівано, що зразу ніхто не вірив сам собі. Але стукнуло в друге і ще раз і чути було виразно, ясно, голосно.

Господар підвівся зі свого місця і пішов відчиняти двері, його гості та приятелі смотали безпечно як перше люльки, жіноцтво сполохалося, діввора здригнулася.

Данило відхилив двері і спитав, хто стукає. Йому відказали, що це подорожній, втомлений чоловік просить дозволу відпочити у ласкавого господаря.

Данило на це відповів: „Милости просимо” і, розчинивши двері навстіж, запросив подорожнього увійти.

В розчинені двері потягло запашним повітрям і на хвилину блиснуло кілька блідих зір, потім двері заступила велетенська людська постать, у всіх закутках залунало й прогуло „Помагай Біг” і, низько схиливши голову, боком пронісши могутні плечі, вступив до хати подорожній.

Колиб у хаті були люди хиткішої, менш-спокійної вдачі, вони певно б змішалися і не знали б, як вітати сього подорожнього. Хоч на Україні і на вдивовижу могутня та блискуча козацька краса, проте не легко було б знайти де пару цьому подорожньому, що увійшов до Данила Чабана. Цей височезний ріст разом із дивною огрядністю та гнучкістю, це засмалене суворе лице з огняними очима, чуткість та обачність до усього і zarazом вільний,

безпечний спокій — хоч кого заставили б здригнутися.

Господар та його гості зі свого боку показали себе примірно: коли дивились на такого мандрівця, певно їм приходили на гадку питання, від яких смертельно свербів язик: звідки він прибув і куди мандрує? Скільки він виходив гір та долин, поки втомилось його міцне тіло? Знає він либонь трохи й Січ Запорожську, бачив і всю Україну з краю у край.

Але ніхто не потурбував подорожнього, а себе не зневажив ні лукавим словом ні питанням. Розмовляючи лише дивилися на нього на його сільське убрання, та міркували про себе, де та тихомирна нива, оброблена його руками, на якій він здобув собі шрамище на всю щоку, від горбатого носа до чуткого уха.

Одначе що далі йшла розмова, тим подорожній ставав балакливіший: мабуть засхочений увагою усіх присутніх та мовчазним спочуттям, він почав описувати так живо і яскраво недавні битви, що всі затаювали дихання, ніби самі навіч бачили справжні січі. Спокійні з виду козаки запалилися, жінки скрикували і плакали, діти, втративши сон, що усе перемагає, і ті з пів розкритими устеньками, з широко отвореними очима, сиділи нерухомі на своєму місці, немов зачаровані.

Нараз різко пронеслися два постріли з пістоля, один за другим. Усі в хаті принишкли і нашорошили вуха. Постріли донеслись звідкілясь зі степової далечини і знову настала спокійна тиша, як і попереду. Мовчанка тяглася далі, але більш жид-

ного звука не донеслося, окрім повітв пахучого повітря в розквітлім гиллю садка, що обступив навкруги хату.

— І до вашого хутора долітає гелосок!
— промовив подорожній.

— Це чи не з чигиринського шляху? — мовив і собі Андрій Крук.

Тим часом жіноцтво стало розпрощуватися з господинею, вибираючись до дому. Одні вели, інші несли дітей. Потонула в запашиному розквітлому саду хата, в якій тремтяче світло каганця відсвічувалось на вусатих обличчях, на порозі напів відчинених дверей постать господаря, що проводив очима гостей, які тихо зникали на окружних стежках; двір, що виходив у степ, ніде ані тину ані огорож, окрім шелестячого дерева — це все являло, здавалося, мирний сільський малюнок, але разом із тим малюнок цей також дихав, сказати б, якоюсь особливою, німою та тихою але грізною силою.

З гостей лишилися тільки Андрій Крук та Семен Ворошило.

* * *

— А як тепер добратися до Чигирина? — спитав подорожній, спускаючи голос, як звичайно мимохіть робить це чоловік певного часу, знімаючи розмову про щось для себе важне.

— Трудновато, — відповів господар.

— Тепер туди просто й ворона не перелетить, — зауважив Андрій Крук.

— А чи далеко до Чигирина? — спитав подорожній.

--- Краще б „далеко, — та легко, а то близько, та слизько!” — озвався Ворошило, а Андрій Крук уважніше поглянув на подорожнього, а господар на Андрія Крука.

— Нашому братові, мандрівцеві, нема розбірать доріг, — відповів мандрівець, — хоч часом дорога й докученька, а береш її.. Гаразд, як лучиться добрий товариш, панове!

Йому відповідали значучими поглядами.

Якийсь час тяглася отся німя розмова, але о стілько красномовна, що після неї і слів не треба було: один одного признали.

— З Січи товариство уклін засилає! — сказав мандрівець, — а мене послом у Чигирин.

— Ми вам вірні друзі і слуги! — відповіли йому козаки в один голос.

— Мені треба пробратись у Чигирин, — сказав січовик трохи помовчаши.

— Всі шляхи відрізано.

--- А Гунин хід?

— У них в руках.

Січовик замислився, але видно було, що його обманута надія не засмутила, не лякала трудність, а що просто він пробірав в умі нових способів та засобів, як краще осягнути задуману ціль.

— Слушайте, товариші — сказав він, подумавши, — мені треба пробратись у Чигирин до Петра Дорошенка. Справа тут іде не про одну голову, а про всю Україну... Як я опізнюсь у Чигирин, то...

Тут січовик обернув погляд у всі боки. Господині не було в хаті, діти поспа-

лися сидячи і він уже хотів був повести річ далі, як раптом зустрівся з утопленими в нього очима, немов двома величезними алмазами, що горіли співчуттям та увагою. Очі ці сияли з темного неосвітленого кута хати і тільки добре приглянувшись січовик розглянув там ставну постать дівчинки, що вияснилася непорушно у тінку: вона як оперлася на складені рученята, витягши голову, встромивши очі, так і застигла, неначе заслухалась.

— Це моя маленька дочка, — сказав господар, оглянувшись слідом за очима січовика. — Марусю, підійди но сюди!

Маруся надійшла до батька. Блискуче світло ударило їй просто в личко і розсипалося по усій її стрункій постаті. Це була справжня дівчина-українка з темними оксамитними бровами, з засмаленими щічками, у вишитій сорочці з широкими рукавами, у синій запасці і червонім поясі. Густе біляве волосся, заплетене у коси і в косах трохи було кучеряве та лисяло, як шовк. На голові був вінок із квіток, одні з них вже повяли, інші ще були свіжі і трохи пахли.

— Марусю! — мовив батько, — що ти чула з нашої розмови?

— Усе — відповіла Маруся.

-- А що?

Марусині очі звернулися на січовика.

— Треба у Чигирин, — промовляла вона, -- треба до пана гетьмана...

-- Слухай, дочко, — сказав батько повагом і стиха, — про те, що ти чула, не кажи жадній живій душі, так наче ти не чула. Розумієш?

— Розумію, тату! — відповіла Маруся.

Батько не наказував у друге і Маруся не давала ніякої обіцянки, але про непохитну щирість дівчати не було й сумніву.

— Не треба тобі слухати наших річей, Марусю, — сказав Данило. — Піди, поклич матір з саду, скажи їй, що брати послули.

Маруся покірливо пішла до дверей, але в ту ж мить разом почулося кінське тупотіння — скакала ніби ціла ватага кінниці. чути було на різні товсті голоси гукання. і бліде як смерть лице господині указалося у дверях.

— Скачуть верхівці... ватага... — промовила вона. — Просто до нашої хати. ось вони...

— Пропало все діло! — глухо вигукнув Данило.

Січовик став уже на рівні ноги і держав у руках шапку. Козаки стояли мовчки. Метушні не було найменшої, але знати було, що мислі тяжко напружені були в кожній голові і що тисячі плянів і намірів перевернулося у кожного на умі.

Господиня зачинила двері з надвору в сіни і з сіней у хату і стояла, не зводячи очей з чоловіка, дожидаючи наказу та розпорядку.

Коло неї так само бліда і в такому ж замішанню стояла Маруся.

— Ви спіть! — промовив Данило, звертаючись до козаків. — Ти роби щось, ший! — сказав він жінці. — Я пішов до товариша ще завидна... Козаки прийшли оглянути воли, торгують у мене.

— Єсть вихід зі сьвітлиці у степ, — звернувся він до січовика, — йди за мною!

Все це сказане було хутко, а зараз по-
мому виповнене хутчій, ніж це можна роз-
повісти словами.

В одну мить обидва козаки лежали на
лавках і спали завидним сном, підклавши
під голови люльки та шапки; світло грало
на їх обличчах, ані трохи тривожачи їх міц-
ного сну, дихання було таке мірне, що по-
ньому можна було немов на годиннику чи-
слити час; хозяйка сиділа над роботою,
Маруся теж, і обидві пильно потонули в
мудрощі мережаних рукавів.

Данило з січовиком швидко пересту-
пили темні сіни, відчинили й зачинили за
собою двері в світлицю.

※

Тим часом ватага пригналася і була
вже перед ганком: хропіння коней, розмо-
ву верхівців виразно було чути в хаті, по-
тім кілька чоловіків зіскочило з коней, а
далі нагло загрюкано у двері і хтось тов-
стим голосом крикнув:

— Ей, ви!... відчиняйте!

Не встигла господиня звестися і спита-
ти, хто там, як двері мало не відскочили
від одвірків від нового грюкання і вибита
шибка задзвеніла у хаті, упавши до долу
разом із насадженою рамою. З шорсткими
вусама і широкими вилицями пика зазир-
нула у вікно, швидко та підозрило все
оглянула й гукнула:

— Чого не відчиняєш?... Чого не від-
чиняєш?..

Господиня випустила з рук роботу, але
все ще стояла вагаючись на однім місці

— Відчиняй! — загукало відразу кілька грізних голосів і двері так затремтіли від ударів, що уся хата здригнулася.

Господиня відчинила двері. Ватага чужоземних солдатів ідерлася до хати і з шумом та гамором кинулася шарити по усіх кутках.

Господиня, зібравши коло себе малу дівчурку, нагло розбуджену, перелякану й здивовану, що жадливо стежила за всею метушнею очима повними сліз, стояла осторонь і байдужно дивилися на те, як весь її хатний прибір, усе хозяйське добро кидали до долу, били й нищили.

Тим часом, як одні присікалися з допитами до Андрія Крука, що позіхав на весь рот замість усякої відповіді і, немов опянілий від сну, хитався то на той то на цей бік, як хитається свитка на жердці вітряної погоди, інші штовхали попід боки Семена Ворошила, який підводився, позиравав на них, вважав їх то за кума Гарасима то за кума Явдокіма, і знов падав на лаву немов підстрелений.

— Це він! Той самий!... Ні, не він!... Ні, він!... — кричала військова ватага, сперечаючись між собою і термосячи обома козаками.

— Де господар?... Подавай господаря! — кричав як несвій, знати, старший ватаги.

— З ранку до приятеля пішов у гості. — відповіла господиня.

— В гості?... Дам я вам гості! Зрадники! Бунтівники!... Що це за люди?

І він, замість того, щоб указати, вдарив з усеї сили нагаєм спершу Крука, потім Ворошила, і з таким виглядом підступив

до господині, що вона поступилася назад, немов перед розлютованим звіром.

— Знайомі люди, — відповіла вона, перемагаючи після цього мимовільного руху знову своє замішання.

— Прийшли воли торгувати у нас, дожидають чоловіка.

— Так, так, ваша мосць, обізвався Андрій Крук, встаючи і проганяючи буцим останні сні, — ми прийшли воли торгувати і не застали хозяйіна.

— Перестань версти, дурний хлопе! Хитруни! знаємо ми вас! Повязати їх! — гукнув він до своїх і вони в ту ж мить накинулись на козаків немов шуліки.

Саме в той час відчинилися двері і до хати вступив Данило.

— Хто такий? — загукав старший, накидаючись на нього.

— Та колись люди тутешнім господарем звали! — відповів Данило.

— Ей ви! Чи стоїть варта коло двору! Не дрімать! чуєте?

— Коли тобі миле твоє життя, — почав він, звертаючись до Данила, що стояв перед ним, — відповідай мені зараз без викрутів: де бунтівник-запорожець? Відповідай просто!... А то я тебе в попіл зітру!

Сказано це було чванливо і крикливо. Данило позирнув на доволі грубу постать перед собою, що ледви досягала йому до козацького плеча і відповів спокійно:

— Не відаю ні про якого бунтівника запорожця!

— Я хату твою в попіл оберну! Я тобі й сліду від неї не лишу! Чуеш?

— Ваша воля й ваша сила! — Так са-
мо спокійно відповів Данило.

— Та він не втече від нас! Варто їз-
з сього горячитись? — сказав другий, теж
знати, офіцер.

— Що є їсти? — загукав гнівно стар-
ший, нагло і люто кидаючись на всі боки
і нюхаючи повітря. — Що? Подавай сюди!
Хутко! Подавай!

І він тупотів ногами і дупив своєю ша-
блею об стіл.

— Жінко! — промовив Данило, — по-
спішай з вечерею.

Господиня проворно взялася готувати
гостину. Очі її оббігли усю хату, усі кутки,
ніби шукаючи когось і, здавалось, якась
тривога промайнула на її байдужному
обличчі.

Вона шукала очима Марусі і тепер ли-
ше примітила, що дівчина непомітно зни-
кла підчас метушні.

Чудова, темно-блакитна прозора, те-
пла ніч таємничо зоріла, коли Маруся спі-
шно вислизнулася з хати, проповзла попід
гилястим наметом розквітлої калини, що
стелилася по землі, і опинилася в саду.
Тут її сховали кучеряві яблуні і густі, як
сітка, черешні.

Тут вона постояла, ждучи, поки пере-
стане битися серце. Кожна жилка в ній
билася, ноги підгиналися під нею, мисль-
ки роїлися і мішалися; якісь блискучі обра-
зи літали перед очима, а з очей точилися
пекучі сльози від нової, досі незнаної ту-

ги на серцю, суміш із якоюсь радісною надією.

Від свіжого нічного повітря вона прийшла до пам'яті, нарешті й сльози припинилися і думки взяли лад.

Усе навкруги було таке свіже, пахуче та цвітуче! Усе таке любе і близьке серцеві! Уся сповнена любови й смутку вона нахилилася і палко почала цілувати траву, квіти, нахилене гилля, звертаючи туди і сюди очі свої, виказуючи усею істотою і вагання і щиросердну прихильність до чогось не зовсім ще ясно зрозумілого, але що вже поглинуло усю її душу.

Легенький шелест між деревами проняв її морозом. Вона припала до землі і уся її біла постать потонула в розквітлому білому гиллю.

Все знову замовкло.

Вона на якийсь час немов прикипіла до землі серед цього німого саду під м'яким світлом і мерехтінням зір, серед тихомірних пахощів квіток і трави — всюди кругом неї було тихо і вигуки, що долітали з двору, пронизливо тремтіли в теплому повітрі.

Вона хотіла вже було відхилити гилля, що прикривало її, як знову пронісся легонький шелест, такий самий як і попереду, і просто перед нею виринула здоровенна постать січовика між двома високими черешнями.

Марусине серце радісно затремтіло і слідом потому журно та жахливо затріпотіло.

Постоявши трохи січовик рушив далі, — знати простував до виходу з саду над

річку. Велетенська постать його здавалася велетенською тінню — так легко, так тихо, так зручно пробивалася вона поміж густими, міцно сплетеними між собою черешнями та кучерявими яблунями: ані шелесту не було чути, ані коливання не було помітно.

Сама не розуміючи добре, чому і на що Маруся пробиралася й собі слідом за січовиком, часом лише зупиняючись від тьохканя та замираня серця.

Так обоє перейшли вони через увесь сад, вибралися за огорожу із живої і повзкої живоплотини і опинилися коло річки.

Річка колисалася між берегами з якимось невгомним ропотом. Побережний комиш сріблится у темряві; золоті зорі миготіли на хвилях і блискотіли у небі. До в'яза, що попустив спідне гілля своє у річку, прив'язаний був човен, хиткий і легенький, як шкаралупа. Сумежна лука, гори — усе повите було тишою і прозорою теплою імлою.

Тут січовик знов спинився, обертаючи погляд у всі боки і міркуючи — як нараз почув позад себе дитячий тихий голосок і в цю ж мить почув дотик дитячих ніжних рученят. Він обернувся, як людина, якої ніщо не в силі ані здивувати ні вразити, і побачив перед собою Марусю.

— А що, дівчино? — спитав він її таким рівним голосом, ніби і в зароді не бувало ніякого лиха ні напасти.

Але Маруся не примогла вимовити й словечка і тільки, ухопивши його за руку, з благанням звертала до його очі.

Проте ці очі говорили так красномовно і так багато, що січовик погладив її по головці. Щось схоже на ласкаву ніжність, на жалісне співчуття виявила його нахилена постать.

— Можна пробратися до Чигирина! — вимовила Маруся.

— Яким же робом, дівчино-порадонько? — спитав він, стиха усміхаючись.

— В степу стоїть батьків віз із сіном, — промовила Маруся, — воли пасуться теж у степу... Я все знаю, де й що... Запряжемо воли... Я повезу до Книшового хутора... Там річка... За річкою вже чигиринська сила!

Січовик дивився в блискучі її очі, на її тремтячу легеньку постать, що стояла перед ним, і чув, як колотиться маленьке серденько. Він почув нараз, що його мужне, загартоване серце немов розтоплюється в грудях і щось таке з ним подіялося в цю хвилину, що й опісля не міг він до ладу розказати, а тільки замислювався, згадуючи.

— Хто це тобі цю думку подав, Марусю любя? — спитав січовик.

— А я знаю казку, — відповіла Маруся, — так дівчина від розбійників втікла...

* * *

Тихо посувався величезний віз степовим шляхом; при світлі погасаючих зір мигтів степ, недавно викошений і уже густо і м'яко застелений молодого травою та квітками, усипаний ще незівялими стогами запашного сіна. Тихо посувався величезний віз шляхом. Тихо було навкруги і

два-три гукання в далечині, два-три далеких постріли ще більше давали відчувати цю тишу.

Перед Марусею розбігався краєвид на всі боки широко та далеко. Кожний найменший звук ловило її чутке ухо: найменше шелестіння трави або пташиних крилець — і безусипливо її очі зверталися на всі боки і стежили за кожною точкою. У темі літнього досвітка не видно було виразно її личка, нічим не виявляла вона своїх думок чи почувань, але вся невеличка постать її на версі кошлатого зеленого воза говорила про її невсипущу пильність, про її томливу тривогу.

Нараз почулося тупотіння значної кінної ватаги; праворуч указалася юрма верхових та скажено летіла до Марусиного воза.

Кілька диких, похриплих голосів здалека загукало до неї:

— Стань! стань!

Вона спинила воза.

Миттю обступили її і питання на чужій для неї мові посипалися з усіх боків:

— Куди?... Звідки?... Чия ти?...

— З хутора, — відповіла Маруся, — Данила Чабана дочка. Везу сіно на хутір Гони, до пана Книша.

Заспокоєні верхівці розступилися трохи і хриплий голос мовив з досадою:

— Я ж казав вам; що фальшива тривога, а ви полохаєтеся, як степовий птах! Ну, де ж ваші шпигуни?

— Про те ніякої біди не сталося від того, що ми проскакали пів верстви у бік!

— відказав на те другий голос, видиме, якоїсь молодой та безжурной людини.

— Коли в голові гуляє вітер, то все не біда! — незадоволений пробурчав перший.

Дальше бурчання заглушив свист нагая і тупотіння коня, що рванувся вперед.

— Ох, сердитий який! — промовив другий голос із легким сміхом.— За мною, хлопці! Віз захопіте!

Ватага рушила і під її вартою рушив Марусин віз.

Куди дівчина не обертала свої очі, усюди бачила вона коло себе похмурі, зловіщі постаті, грубі суворі обличчя; усі їхали ходою і немов відпочивали, понурившись у свої думи і на час забувши про сторожкі козацькі звичаї. На одних обличчях знати було сум, на інших турботу або невгавучу відвагу або байдужність до всього на світі.

Коло самісінького воза, черкаючись об нього, їхав уже не молодий верховець. Очі дівчини, при звичаєні до присмерку, добре розгляділи кожну грубу рису його живого, розумного лиця. Він глядів пильно на неї і без слів можна було зрозуміти його погляд: „Чудне отсе мале дівча! Чудний і той, хто обібрав цю крихку цяцьку за погонича серед ночі неспокойного, не певного военного часу!”

— У тебе, дівчино, рідні батько та мати, чи ні? — спитав він несподівано Марусю і помітивши, що вона не розуміє його мови, каліченою українською мовою переклав їй це питання.

— Рідні батько й мати, — відповіла Маруся.

Погляд його впився в неї ще більш непевно і став іще допитливіший та проникливіший.

— А ваші батько та мати живі?... Багато у вас родини? — питала і його Маруся.
— Є у вас діти? Дочки, чи сини у вас?...

Не знати, чи тихий здержливий голосок, чи звичайне питання розбуркало заглушені радощі та тугу на серці; тільки вони прокинулися і допитливе, підзорливо обличчя, що наповнило Марусю томливою тривогою, стало якимсь ігрищем то охмарюючих його тіней то світлих просвіток: спомини, образи, жалощі, надії, здавалося, душили сильну людину, підступаючи живими припливами. Чудно гляділи тепер на Марусю ці підзорливі, попереду допитливі очі, ніби жадаючи найти в її образі якийсь інший, далекий образ, що заставляв, може, колись усміхатися тепер тремтячі губи.

— Так, у мене єсть дочка, — промовив він, помовчавши чимало.

— Велика? — спитала Маруся.

Він усміхнувся. Мабуть перед його очима промайнула дуже маленька, неміцна, хрустка постать.

— В тебе завбільшки, коли ще не менш, — відповів він і тяжко замислився.

* * *

Недалечко від шляху видно було тихе, невеличке озерце, окрите немов димовою пеленою ранішнім туманом; від озера праворуч звивався м'який чорний шлях

до хутора, над яким стояв тонкою прямою цівкою дим.

Це виднівся хутір пана Книша.

— Господи Ти, Боже мій! яка малеч! — мовив один із ватаги, углядивши Марусю при світлі сонця. — І їде собі байдужнісінько: ні пороху ні кулі не боїться.

— Та таку дрібноту ні одна куля, гадаю, не візьме, — відказав другий. — Все одно, що макове зерно.

— У них і дівчата не боязкі — це вже такий народ, — устряв до них третій. — Я, скажу вам, бачив, як підчас самої колотнечі кров хлющить, земля дрижить і січуться і вмирають, а вона собі ходить поміж тих та визбирує кулі своїх, наче в саду ягоди, їй-Богу!

— Тай гине ж їх скільки! — сказав ще один бесідник, що прилучився до них.

— Та усі ми загинемо так чи інак, — сказав хтось із боку. — В цім тільки й річ, щоб загинути найлучшим робом! От що!

Здалека донеслося кілька пострілів і гук від них, немов чари, в одну хвилию сполохнув усі інші думки, всі інші почування і уся ватага разом перекинулася немов в одну істоту, що чутко нашорошила уха й готова була до відсічі.

— Це з нашого боку! Запевне, це з нашого! — скрикнув молодий офіцер. — Гайда, гайда! У підмогу! Це наші б'ються! Вперед!

Маруся не вспіла ще й зміркувати до путя, у чім річ, як уже ватага помчалася як вихор і скоро зникли всі з очей.

Віз посувався помалу вперед до Книшового хутора; замигтіли засіяні, але по-

декуди немилосерно витоптані, витолочені поля, постріли долітали все частіше й частіше й непомітно підіймаючись на згористу могилу, через яку звивався далі шлях, Маруся вгледіла якісь намети і шатра, а над ними стояли сувої чорного диму і вибухали в ряди-годи огняні язики червоного полум'я. Часом у голосному ранковому повітрі чути було людський голос і стогін, ледве виразне жалібне ревіння худоби і дитячий плач та тріскання від руїн людських осель.

Зіхавши на самий шпиль могили, Маруся як на долоні побачила здалека бойовище. Вона побачила село в огні, дві дитячі постаті, що бігли, самі не знаючи куди, вхопившись за руки, перелякані, з жахом; розпізнала кілька жіночих постатей, що нерухомо простягалися серед степу; і на її очах падали стогнучи люди, мчалися перелякані коні без їздців, рідшали люті ватаги, застелялася земля трупом та пораненими; трава, змочена теплою кров'ю, темнішала. Небо мало якийсь зловіщий червоно-синій відтінок. Купи пороху кружляли хвилями.

А просто перед нею зеленів і пахнув хуторець пана Книша і віз тихо до нього посувався все ближче та ближче. В гущавині густого саду уже вирізнявалося різнородне дерево і кущі зі своїм мережаним листом і квітками; в відчинені ворота побачила вона темно-жовтих, перістих курей, що походили по широкому двору, порослому м'яким оксамітним муріжком і заставленому усякою хозяйською справою та знаряддям; коло воріт сиділа ве-

личезна кудлата собака; вона вже угляділа на шляху воза і ждала його байдужно та пильно, як особа, що вже досить бачила дечого в своїм життю і давно вже поклала собі за правило не квапитися виявляти свої почуття.

Маруся довезла щасливо січовика до Книшевого хутора, звідки він перебравсь безпечно до Чигирина.

Народня Бібліотека

приносить в невеликих книжечках найгарніші твори найбільших українських письменників, поезії, оповідання і драми. Книжки „Народньої Бібліотеки” виходять починаючи з 1. січня 1940 2—4 рази місячно за редакцією Дра У. Пеленського накладом „Українського Видавництва” в Кракові.

Досі появилися такі книжки:

1. Народній Колядник
з нотами ціна —,80 зол.
2. Степан Руданський:
„Співомовки” ціна 1,— зол.
Найвеселіші вірші про нас самих та про наших сусідів відомого українського поета.
3. Марко Вовчок: „Степовий гість” ціна —,60 зол.
Прегарне оповідання про маленьку дівчинку-геройку.
4. Тогобочній: „Мати — наймичка” ціна 1,50 зол.
Одна з найзворушливіших українських пес, оперта на мотиві Шевченкової „Наймички”, легка до вистави навіть на малій сцені.

Незабаром вийде:

5. Тарас Шевченко: „Кобзар”.

Крім того оповідання Івана Нечуя-Левицького, Андрія Чайковського, А. Кашенка і б. ін.

Замовлення приймає: „Українське Видавництво”, Краків, вул. Кармелітська 34.